

Építőkövek

KOLUMBUSZ TOJÁSA

Ha dramaturgi tanácsban, vagy baráti asztalnál sok rosszat mondanak egy készülő műről, a szerzőnek nem kéne kétségbe esnie, ellenkezőleg: ujjongania kéne. Ugyanis minden egyes felrótt hiba, gáncs és vád — kiváltképp, ha jogos — megannyi soha nem látott drámai lehetőséget villant fel.

Ahol az író botlott, ott rendszerint egy konfliktus lappang. Minél nagyobb botlott, annál nagyobb konfliktus.

Például:

Ha egy forgatókönyvre, amely a tiszta szerelem himnuszának készült, azt mondják, hogy buján erotikus — ezért még korántsem kell elvetni sem a bírálatot sem a könyvet, hanem bele kell írni a könyvbe azt a nagy pillanatot, amelyben a főszereplő szintén kimondja: »Micsoda végzet az rajtunk, hogy a tiszta szereelmet keressük, s közben a bujaság fertőjébe süllyedünk?«

Kell-e ennél megrázóbb belső konfliktus?

Hálás köszönet érte a kötelkedő erkölcs-csösznek.

Az ellenvetésc belekerült a drámába. S ott helyén van.

Ha az alapeszme félresikerült, ezzel a módszerrel általában helyre lehet billenteni. Nemcsak az alapeszmet, a cselekményt is.

Tegyük fel, hogy egy dráma első felvonásában azt olvasom, hogy János bácsi meghalt, s ugyanez a János bácsi bejön a harmadik felvonásban. A kézirat kritikussabb olvasói ilyenkor meg szokták róni a drámaíró és szenillitását vagy alkoholisztusát emlegetik. Én viszont ilyenkor legszívesebben megszorítanám a feledékeny drámaíró kezét: uram, az ön drámájában rejtett kincsek vannak, csak írja meg azt a döbbenetes hatású második felvonást, amelyből végre kiderül, hogy hogyan kelt ki sírjából János bácsi,

avagy miért hittük az elsőben, hogy meghalt, holott nem halt meg, illetve miféle káprázat játszik velünk a harmadikban, hogy látni véljük, jól lehet halott.

Egytől-egyig nagy drámaírók tollára váró megoldások ezek. Pirandello boldog lenne velük.

Az a gyanúm, hogy a világirodalom emlékezetes konfliktusai efféle baráti akadémikusodásokból születnek.

El tudom képzelni például Shakespeare-t baráti társaságban — az oly divatos Disznófőben, a Hasoncsúszó Oroszlánban, vagy éppen az Antilopban, ahol a kocsmá specialitását ízelegeti, a friss perui krumpelit —, amint meséli új drámájának tervét: egy királyfiról, aki megtudja, hogy apját megölték...

— Honnan tudja meg? Ki meri ezt megmondani? — veti közbe az első akadémikusodó.

— Maga a halott. Annak csak van bátorsága? Megjelenik neki az apja szelleme.

— Ugyan már kolléga — nevet föl fanyarul valamelyik idősebb pályatárs —, ki hisz ma már a szellemekben? Nem lesz ez jó darab.

S elképezem, hogy Shakespeare ekkor kigyúl, és azt mondja:

— De hisz a darab éppen arról fog szólni, hogy a szellem megjelenik, de a királyfi nem hisz a szellemekben, ahogy mi sem hiszünk...

— Hogy, hogy? — figyel fel erre a színházi róka. (Talán épp az a Robert Greene, aki holnap beírja darabjába, hogy van Londonban egy sötét kis firkász, aki latinul sem tud és hamletoskodik.)

— Majd meglátja — mondja a Titus Andronicus ifjú szerzője, s most érzi igazán, hogy csakugyan milyen jó drámatéma ez az ócska dán legenda, amit eddig kerülgetett: megjelenik a szellem, épp egy felvilágosult fiatalembernek... Milyen aktuális dilemma! Még van szellem, de már nincs benne hit. Ezt majd Hamlet el is fogja mondani és éppen ezért folyton elodázhathja a bosszút.

Ez lesz aztán játék a néző idegeivel!...

Elég az hozzá, hogy a színdarab és a film növendék korában mindenévő, minden ellenvetést és kritikát le tud nyelni, s ez válik csak igazán egészségére.

A képsornak és a dialógusnak épp legmerészebb fordulatai támadhatnak abból, hogy felszedik útjukból a kritikái aggályoskodásokat, s már mint a dráma szerves alkotászeire cáfolnak majd rá.

Egy készülő dráma hiányosságai: megannyi ígéret nagy drámai pillanatokra. Egy jó drámaíró így tehát azoltól merítheti legjobban, leghasználhatóbb ötleteit, akik legjobban kárhoztatják készülő művét.

*

Tekints tehát minden ellenvetést egy jó konfliktus lehetőségének. S ird bele a művedbe. Így arathatsz legszebb diadalt korán örvendező kritikusaidon. De ne is várj a baráti és barátságtalan ellenvetésekre. Írás közben magad keresd meg a nehézségeket, buktatókat, ahol más kerülőt tesz, vagy leteszi a tollat: nincs tovább... Te ird be félelmeidet, problémáidat, kétségeidet a műbe. S ott kerekedj fölübük!

AKI TUDTA, MI A FILM

Néha a drámában esedékes tehetőség nem drámában nyilatkozik meg, hanem más műfajban.

Legtöbbször a színház uralkodó divatja riasztja el azt az író, akiről utóbb kiderül, hogy mennyire korszerű volt a mondanivalója, s drámaírói a fegyverzete. Jouve't írja, hogy azért haragszik Victor Hugóra, mert diadalmas honfoglalásával kiszorította a színpadról a Musset-féle és a Balzac-féle alkotókat. A francia színháznak a múlt század derekán lehetett volna egy balzaci korszaka. De nem lett. Csak regényben volt meg.

Hasonló a helyzete Mikszáthnak. Egy virágzó, modernebb és a népszínművesdi helyett csakugyan magyarabb színház Mikszáthból kiténő drámaíróit faraghatott volna. Hisz milyen otthonosan viselkednek re-

gényei a színpadon! A Noszty fiú, Sipsiricza, A Szelistyei asszonyok...

Ha akkor kapott volna témáira biztatást, egy dramaturgi hórúkkot! A Proletárok és a Sári bíró között ott volna a helye egy magyar Caragialének.

*

Az pedig szinte mulatságos, hogy mennyire tudta Mikszáth, hogy mi a film. Regénybeli szituációi, csattanói, jellemzései élesebbek annál, ahogy akkoriban az európai regényben illendő volt — pontosan olyan élesek, amennyire a film kívánja.

Leghosszabb regényeinek és legrövidebb novelláinak is természetes hossza: 2400 méter.

KICSODA NEVETHET

KICSODÁN?

Pagnói figyelmeztel ra a nevetésről szóló akadémiai értekezésében, hogy színpadon színpadi figura lehetőleg sohase nevéssen. Ugyanis ha a színész a színpadon vagy a vásznon jóízűen, szívből nevet, a néző éppen nem nevet vele, sőt valami gyanakvó viszolygás fog kiülni a néző arcára, mintha becsapták volna.

Mert a néző azért jött, hogy megnevetessék, s nem azért, hogy nevetni lásson olyan alakokat, akik nem is váltottak jegyet. Sőt: az ő pénzen jövedvűek! Tiszta becsapás.

Annál szívesebben derül a közönség a komor, fanyar, mafla, fapofa, sőt bögőmasina komikusokon. Akik már depressziósak lettek butaságuktól.

Egy kivétel van.

Bátran nevethet a színész, ha nevetése arról tanúskodik, hogy maga sem tudja magáról, milyen ostoba.

Például főbe akar verni valakit, s nem veszi észre, hogy egy másik valaki már a háta mögött áll felemelt bunkóval. Most bizást nevetet, mielőtt agyonütik.

Vagy lásd Labiche Florentin kaplapjában — René Clair csinált belőle filmet — a bárót, aki kacag a megcsalt férjen, holott az ő felesége szalmakalapját ette meg egy ló a ligeti randevún.

HUBAY MIKLÓS